

กิจวัตรประจำวัน “พระราชานุกิจ” รัชกาลที่ 4 ตั้งแต่เข้าจรดค่ำ พระองค์ทรงทำอะไรบ้าง?

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4

โดยทั่วไป พระมหากษัตริย์ไทยจะทรงมี “พระราชานุกิจ” เรียกตามกฎมณเฑียรบาล หมายถึง กำหนดเวลาที่จะทรงปฏิบัติพระราชกิจต่างๆ ประจำวัน แล้ว พระราชานุกิจ รัชกาลที่ 4 ตั้งแต่เข้าจรดค่ำ พระองค์ทรงมีพระราชกิจอะไรบ้าง?

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงบันทึกไว้ใน “พระราชพงศาวดาร รัชกาลที่ 5” ว่า พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชกิจแบ่งเป็น 2 สมัย คือ เมื่อเสด็จประทับ ณ พระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน ระหว่าง พ.ศ. 2394-2402 และเมื่อเสด็จประทับ ณ พระอภิเนาวนิเวศน์ ตั้งแต่ พ.ศ. 2402 จนถึงสิ้นรัชกาลเมื่อ พ.ศ. 2411

พระราชานุกิจ รัชกาลที่ 4 สมัยแรก

เวลา 9 นาฬิกา เสด็จลงทรงบาตร เมื่อทรงบาตรเสร็จ เสด็จขึ้นบูชาพระในหอสุราลัยพิมาน แล้ว เสด็จยังพระที่นั่งไพศาลทักษิณ เจ้านายผู้หญิงเฝ้า

เวลา 10 นาฬิกา เสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย เลี้ยงพระฉันเวร (แต่เลิกวิธีถวายข้าว สัมทานเป็นเลี้ยงพระอย่างสามัญ) และทรงปิดทองพระพุทธรูป และคัมภีร์ เมื่อพระกลับแล้ว ทรงฟังรายงานและเบิกขุนนางเข้าเฝ้า โดยประทับที่พระราชอาสน์ ไม่ขึ้นพระแท่น

เวลาเที่ยง เสด็จขึ้นเสวยและบรรทมในพระมหามณเฑียร

เวลาบ่าย 4 นาฬิกา เสด็จออกที่สกุณวัน (คือกรงนกใหญ่ อยู่ตรงสนามหญ้าหน้าพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท) ประทับพระที่นั่งแก่ง โปรตฯ ให้เจ้าและข้าราชการผู้ใหญ่หรือชาวต่างประเทศเฝ้า รโหฐาน แล้วเสด็จออกรับฎีการาษฎร บางวันก็เสด็จเที่ยวประพาสพระนคร

เวลาจวนค่ำ เสด็จกลับประทับที่สีหบัญชร ซึ่งอยู่ระหว่างพระที่นั่งไพศาลทักษิณกับหอพระธาตุมณเฑียร ข้าราชการในพระราชสำนักเข้าเฝ้าที่ซาลารอบพระที่นั่งสนามจันทร์ ทรงรับฎีกาซึ่งเจ้าพนักงานผู้รับนำถวาย และประภาษราชกิจตามพระราชอัธยาศัย แล้วประทับเสวยที่ห้องหลังสีหบัญชร

เวลาค่ำ 8 นาฬิกา (ถ้ามีพระราชธุระมากก็ดึกกว่านี้) เสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงสดับพระธรรมเทศนาภักดิ์หนึ่ง แล้วทรงฟังรายงาน และเบิกข้าราชการเข้าเฝ้าตามแบบเก่า สิ้นราชการแล้วก็เสด็จขึ้น เป็นสิ้นพระราชนุกิจประจำวัน

พระราชนุกิจ สมัยที่สอง

เมื่อครั้งประทับ ณ พระอภิเนาวนิเวศน์ กรมดำรงทรงเล่าถึงพระราชนุกิจครั้งนั้นว่า

เวลาเช้า 9 นาฬิกา คงมีการทรงบาตรตามเคย แต่ทรงบาตรท้องฉนวนหลังพระที่นั่งนงคราญสโมสร เสด็จลงบ้าง โปรตฯ ให้พระเจ้าลูกเธอทรงบาตรแทนบ้าง มิได้เสด็จลงทุกวัน แต่บางวันก็ โปรตฯ ให้นิมนต์เฉพาะพระสงฆ์ธรรมยุติกนิกายเข้ามารับบิณฑบาตตั้งแต่เวลา 7 นาฬิกา เสด็จลงทรงบาตรที่ซาลาใต้ต้นมิตตะวัน ริมพระราชมณเฑียรเป็นการพิเศษ

การเลี้ยงพระฉันเวรก็คงเลี้ยงทุกวัน แต่ย้ายไปเลี้ยงที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ มิได้เลี้ยงในห้องพระโรงอย่างแต่ก่อน และโปรดฯ ให้พระเจ้าลูกเธอไปทรงประเคน แต่เดิมมีสวดมนต์ในวันพระด้วย

เวลาเช้า เมื่อเสด็จการทรงบาตรแล้ว มักเสด็จไปบูชาพระ และทอดพระเนตรการก่อสร้าง ณ พระพุทธรูปนิเวศน์ ซึ่งอยู่ในบริเวณสวนศิवालีย์ ถ้าเป็นวันพระ ก็ทรงแสดงพระธรรมเทศนาพระราชทาน

เจ้านายและข้าราชการฝ่ายในที่พระพุทธรณเตียร จนวนนเที่ยงวัน จึงเสด็จขึ้นเสวยพระกระยา
หาร

เวลาบ่าย 1 นาฬิกา เสด็จออกท้องพระโรงที่พระที่นั่งอนันตสมาคม (นามของพระที่นั่งองค์หนึ่งใน
หมู่พระอภิเนาว์นิเวศน์ ในพระบรมมหาราชวัง – ผู้เขียนบทความ) เจ้านายและขุนนางเข้าเฝ้า แล้ว
เสด็จขึ้น เข้าที่พระบรรทม

เวลาบ่าย 4 นาฬิกา เสด็จออกพระที่นั่งอนันตสมาคม ประทับที่รโหฐานให้เสนาบดีหรือผู้อื่นเฝ้า
เฉพาะตัวบ้าง รับชาวต่างประเทศที่เข้าเฝ้าส่วนพระองค์บ้าง จนเวลาเย็นเสด็จออกรับฎีการาษฎรที่
หน้าพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ หรือเสด็จเที่ยวประพาสพระนครบ้าง จนเวลาค่ำเสด็จขึ้นข้างใน เสวย
พระกระยาหาร

เวลาค่ำ 8 นาฬิกา แต่บางวันก็ดีกว่านี้ แล้วแต่พระราชกิจที่ต้องทรงพระอักษรประจำวันจะเสร็จ
เสด็จออกท้องพระโรงพระที่นั่งอนันตสมาคม ทรงสดับพระธรรมเทศนากัณฑ์หนึ่ง แล้วเบิกขุนนาง
เข้าเฝ้าฯ ตามแบบเก่า เป็นสิ้นพระราชกิจประจำวัน

อย่างไรก็ดี พระราชานุกิจ รัชกาลที่ 4 ก็อาจทรงมีการปรับเปลี่ยนตามพระราชอัธยาศัย ขึ้นอยู่กับ
พระราชกรณียกิจต่างๆ ที่อาจมีเร่งด่วนเข้ามา

อ้างอิง :

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. พระราชพงศาวดาร รัชกาลที่ 5. พิมพ์
ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : มติชน, 2555

เผยแพร่ในระบบออนไลน์ครั้งแรกเมื่อ 15 กรกฎาคม 2567

ผู้เขียน สุทธาสินี จิตรกรรมไทย เจียจันทร์พงษ์

เผยแพร่ วันจันทร์ที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ.2567

https://www.silpa-mag.com/history/article_135562